

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

 <https://doi.org/10.30546/2707-2037.052.2.2026.1075>

Qocayev Əli Əkbər oğlu,
doktorant,
Bakı Mühəndislik Universiteti,
E-mail: aqocayev1@beu.edu.az
© Qocayev Ə.Ə., 2026

JEL: Q01; Q10; Q16; Q18

UOT: 338.43:502.131.1

AQRAR SAHƏNİN DAVAMLI İNKİŞAFI: RESURLARDAN SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏ VƏ İQTİSADI SƏMƏRƏLİLİK

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi aqrar sahənin davamlı inkişafına təsir edən əsas iqtisadi və institusional amilləri müəyyən etməkdir. Tədqiqat çərçivəsində resurslardan səmərəli istifadə, məhsuldarlıq və iqtisadi səmərəliliyin artırılması imkanları təhlil olunur. Eyni zamanda, beynəlxalq təcrübə əsasında aqrar sektorun inkişafına yönəlmiş effektiv idarəetmə və dövlət dəstəyi mexanizmlərinin tətbiqi istiqamətləri araşdırılır.

Tədqiqatın metodologiyası - nəzəri və empirik yanaşmaların birgə tətbiqinə əsaslanır. Araşdırma zamanı elmi ədəbiyyatın təhlili, statistik məlumatların müqayisəli qiymətləndirilməsi və beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi metodlarından istifadə olunmuşdur. Eyni zamanda, aqrar sahənin inkişaf göstəricilərinin sistemli təhlili aparılaraq mövcud problemlər və onların həlli istiqamətləri müəyyən edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - aqrar sahədə resurslardan səmərəli istifadə və məhsuldarlığın artırılması üzrə tətbiq oluna biləcək təkliflərin formalaşdırılmasında ifadə olunur. Araşdırma nəticələri aqrar siyasətin təkmilləşdirilməsi, dövlət dəstəyi mexanizmlərinin daha effektiv təşkil edilməsi və idarəetmə qərarlarının qəbulunda istifadə oluna bilər. Eyni zamanda, əldə olunan nəticələr fermer təsərrüfatlarının və aqrar müəssisələrin iqtisadi fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılmasına töhfə verə bilər.

Tədqiqatın nəticələri - aqrar sahənin davamlı inkişafı resursların səmərəli idarə olunması, innovativ texnologiyaların tətbiqi və dövlət dəstəyi mexanizmlərinin səmərəliliyi ilə birbaşa bağlıdır. Araşdırma zamanı müəyyən edilmişdir ki, resurslardan istifadədə qeyri-bərabərlik və innovasiya səviyyəsinin aşağı olması məhsuldarlığın və iqtisadi səmərəliliyin artımını məhdudlaşdırır. Eyni zamanda, beynəlxalq təcrübənin milli şəraitə uyğun tətbiqi aqrar sektorun rəqabət qabiliyyətinin artırılması və ərzaq təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - aqrar sahənin davamlı inkişafının iqtisadi, sosial və institusional amillərinin qarşılıqlı əlaqədə kompleks şəkildə təhlil edilməsində ifadə olunur. İşdə resurslardan səmərəli istifadə, dövlət dəstəyi mexanizmləri və innovativ yanaşmaların vahid sistem kimi qiymətləndirilməsi elmi yenilik kimi təqdim olunur. Eyni zamanda, beynəlxalq təcrübənin milli şəraitə uyğunlaşdırılması istiqamətində təklif olunan yanaşmalar aqrar siyasətin təkmilləşdirilməsi baxımından yeni elmi nəticələr ortaya qoyur.

Açar sözlər: aqrar, davamlılıq, məhsuldarlıq, səmərəlilik, subsidiya, resurslar, aqrar siyasət, ərzaq təhlükəsizliyi.

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

G İ R İ Ş

Aqrar sahənin davamlı inkişafı müasir dövrdə hər bir dövlət üçün iqtisadi sabitliyin qorunması və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu inkişafın əsas şərtlərindən biri mövcud resurslardan səmərəli istifadə və istehsal prosesində iqtisadi səmərəliliyin yüksəldilməsidir. Buna görə də kənd təsərrüfatında istehsal münasibətlərinin düzgün təşkili, idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi və innovativ yanaşmaların tətbiqi prioritet hesab olunur [6 s.12-18].

Aqrar istehsalın səmərəliliyi torpaq, su, əmək və kapital resurslarının optimal bölgüsü, müasir texnologiyaların tətbiqi, istehsal xərclərinin düzgün idarə olunması və dövlət tənzimləmə mexanizmləri ilə birbaşa bağlıdır. Bu amillərin qarşılıqlı təsiri məhsuldarlığın yüksəlməsinə, rəqabət qabiliyyətinin artmasına və gəlirlərin təmin olunmasına imkan verir, balans pozulduqda isə iqtisadi itkilər və inkişaf tempinin zəifləməsi baş verir.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, aqrar sahənin davamlı inkişafı dövlət dəstəyi, subsidiyaların məqsədyönlü tətbiqi, bazar infrastrukturunun inkişafı, innovativ texnologiyaların təşviqi, fermerlərin maliyyə imkanlarının genişləndirilməsi və risklərin idarə olunması ilə sıx bağlıdır.

Azərbaycan üçün aqrar sahənin davamlı inkişafı həm milli ərzaq təhlükəsizliyinin, həm də regionların sosial-iqtisadi inkişafının təminatı baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Mövcud dövlət proqramları və subsidiyalara baxmayaraq, resurslardan daha səmərəli istifadə, məhsuldarlığın artırılması və aqrar siyasətin uzunmüddətli iqtisadi-sosial təsirlərinin daha dərinəndən araşdırılması zəruridir. Statistik göstəricilər də bunu təsdiqləyir: 2014–2024-cü illərdə kənd təsərrüfatının ümumi məhsul həcmi faktiki qiymətlərlə 5225,8 milyon manatdan 12995,2 milyon manata yüksələrək təxminən 2,5 dəfə artmışdır. Ümumi istehsal strukturunda heyvandarlıq məhsulları bitkiçilik məhsullarından yüksək paya malik olub; 2024-cü ildə müvafiq göstəricilər 6832,9 və 6162,3 milyon manat təşkil etmişdir.

Kənd təsərrüfatı məhsullarının əsas hissəsi fərdi sahibkarlar, ailə-kəndli və ev təsərrüfatları tərəfindən istehsal olunur; 2024-cü ildə ümumi məhsulun 88,6%-i bu təsərrüfatların payına düşmüş, müəssisələrin payı isə 11,4% olmuşdur. Bitkiçilik məhsullarının institusional təsərrüfatlarda artması müsbət meyil olsa da, emal və bazara çıxış imkanları hələ məhduddur [15].

Ümumilikdə, təhlil göstərir ki, aqrar sahədə istehsal artımı əsasən kəmiyyət genişlənməsi hesabına baş verib, dəyər zənciri üzrə inteqrasiyanın və institusional təsərrüfatların rolu hələ kifayət qədər güclü deyil.

Aqrar inkişafın strateji davamlılığa konseptual yanaşma və onun iqtisadi-sosial təsir perspektivləri

Aqrar sahə hər bir ölkə üçün yalnız ərzaq istehsalı demək deyil, eyni zamanda iqtisadi sabitliyin, sosial rifahın və regionların inkişafının əsas dayaqlarından biridir. İnsanların gündəlik tələbatının birbaşa bu sahədən asılı olması aqrar sektorun uzunmüddətli və planlı şəkildə inkişaf etdirilməsini zəruri edir. Bu səbəbdən son illərdə aqrar inkişaf artıq tək-cə məhsul istehsalı ilə deyil, həm də resursların qorunması, gəlirlərin artırılması və kənd yerlərində həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi kimi daha geniş məqsədlərlə əlaqələndirilir.

Strateji davamlılığa konseptual yanaşmada aqrar sahənin yalnız bugünkü ehtiyacları deyil, gələcək nəsillərin tələbatını da nəzərə alaraq inkişaf etdirilməsi hədəflənir. Məsələn, torpağın uzun illər məhsuldar qalması üçün düzgün becərilmə üsullarından istifadə olunması, su ehtiyatlarının israf edilməməsi və kiçik fermerlərin bazara çıxış imkanlarının artırılması bu yanaşmanın real həyatda görünən sadə, amma təsirli nümunələridir. Belə yanaşmalar həm istehsalın davamlı olmasına şərait yaradır, həm də kənd əhalisinin gəlirlərinin sabitləşməsinə im-

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

kanlar açır. Müasir dövrdə qlobal səviyyədə kənd təsərrüfatı sahəsi “Yaşıl inqilab” mərhələsindən “İkinci yaşıl inqilab” və ya “Biotexnologiya inqilabı” mərhələsinə keçid dövrünü yaşayır [1].

Müasir Azərbaycan iqtisadiyyatının aqrar sahəsi inkişaf etdirilərək onun davamlı inkişafına təminatlar formalaşdırılmışdır [4, s. 58-59]. Aqrar sahədə aparılan siyasət və islahatlar zamanla yalnız iqtisadi göstəricilərdə deyil, cəmiyyətin sosial həyatında da öz əksini tapır. Yeni iş yerlərinin açılması, kəndlərdə infrastrukturun yaxşılaşdırılması və gənclərin bu sahəyə marağının artması aqrar inkişafın sosial təsirlərinə misal ola bilər. Bu baxımdan, aqrar sektorun strateji və davamlı əsaslarla inkişafı uzunmüddətli dövrdə ölkənin ümumi rifahına xidmət edən mühüm amil kimi çıxış edir.

Bu baxımdan, aqrar inkişafın strateji və davamlı əsaslarla təşkili yalnız iqtisadi və sosial göstəriciləri artırmaqla qalmır, həm də gələcəkdə bu sahənin stabilliyini təmin edən mexanizmlərin formalaşmasına xidmət edir. Aqrar sektorun effektiv idarə olunması resursların daha məqsədyönlü istifadəsinə, məhsuldarlığın artmasına və kənd icmalarında həyat səviyyəsinin yüksəlməsinə imkan yaradır. Eyni zamanda, uzunmüddətli planlama və strateji yanaşmalar dövlətin dəstəyi, texnoloji yeniliklərin tətbiqi və bazar infrastrukturunun inkişafı kimi əsas elementlərin bir-biri ilə uyğun işləməsinə tələb edir.

Qeyd edək ki, cədvəl 1-də aqrar inkişafın strateji davamlılığına konseptual yanaşmada əsas sahələri və onların iqtisadi-sosial təsirləri ümumi şəkildə göstərilmişdir. Bu, mövzunun əsas sahələrini bir ilkin olaraq görməyə və sonra hər bir sahəni daha ətraflı təhlil etməyə imkan verir.

Cədvəl 1.

Aqrar inkişafın strateji davamlılığına konseptual yanaşmada əsas sahələr və onların iqtisadi-sosial təsirləri

Əsas sahə	Mahiriyyəti	İqtisadi təsir	Sosial təsir
Torpaq resursları	Torpağın məhsuldarlığının qorunması və davamlı istifadə	Yüksək məhsuldarlıq, istehsalın stabil artımı	Kənd əhalisinin gəlirinin sabitliyi, yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşması
Su resursları	Səmərəli su idarəetməsi və sulama sistemlərinin inkişafı	İstehsal xərclərinin azalması, itkilərin minimuma endirilməsi	Kənd təsərrüfatı işçiləri üçün sağlam həyat şəraiti, kənd və şəhər ərazisində bərabər dayanıqlı inkişaf
Əmək resursları	Kadr hazırlığı, məşğulluq və kəndlərdə iş imkanları	İşçi qüvvəsinin səmərəli istifadəsi, məhsuldarlığın artması	Yeni iş yerləri, gənclərin kənddə qalması, sosial rifahın yüksəlməsi
Kapital və investisiyalar	Modern texnologiyalara investisiya, maşın və avadanlıqlar	Məhsuldarlığın və gəlirliliyin artırılması, rəqabət qabiliyyətinin yüksəlməsi	Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin dayanıqlılığı, icmaların inkişafı
Dövlət dəstəyi və subsidiya	Fermerlərin maliyyə və texniki dəstəklənməsi	İstehsal risklərinin azaldılması, davamlı inkişafın stimullaşdırılması	Kənd əhalisinin rifahının yüksəlməsi, sosial bərabərliyin təmin olunması
Bazar infrastrukturunu	Məhsulların bazara çıxışı və satış imkanları	Gəlirlərin artırılması, bazar rəqabətinin təşviqi	İstehlakçılar üçün məhsul keyfiyyətinin yüksəlməsi, kənd icmalarında iqtisadi sabitlik
Texnoloji yeniliklər	İnnovativ üsulların tətbiqi, smart kənd təsərrüfatı	İstehsalın optimallaşdırılması, xərclərin azaldılması	Fermerlərin həyat şəraitinin yaxşılaşması, kənddə bilik və təcrübənin artması

Mənbə: Cədvəl müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

Cədvəldə göstərilən sahələr aqrar inkişafın strateji davamlılığa konseptual yanaşmanın əsas sütunlarını təşkil edir və onların uğurlu idarə olunması uzunmüddətli iqtisadi və sosial rifah üçün həlledici əhəmiyyət daşıyır. Resurslardan səmərəli istifadə, məhsuldarlığın artırılması və dövlət dəstəyi bir-biri ilə sıx bağlıdır və yalnız birinin zəifləməsi bütün sistemin səmərəliliyini azalda bilər. Dünyada bir çox ölkələrdə bu əlaqə açıq görünür: məsələn, İtaliya və Niderland kimi inkişaf etmiş kənd təsərrüfatı ölkələrində torpaq və su resurslarının müasir idarəetmə sistemləri və texnologiyalarla təkmilləşdirilməsi məhsuldarlığın yüksək səviyyədə saxlanmasına və kənd icmalarının sosial rifahının yüksəlməsinə imkan verir [8. s 91]. Eyni zamanda, Afrika və digər ölkələrdə intensiv əkinçilik və mineral gübrələrdən yüksək asılılıq torpağın qida mədələri dövrünə mənfi təsir göstərir, lakin növbəli əkinçilik və müxtəlif bitkilərin dövrüyyəsi məhsuldarlığı artırır və ekoloji davamlılığı təmin edir [8. s. 91].

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, aqrar inkişafın uğuru təkcə iqtisadi göstəricilərin yaxşılaşdırılması ilə ölçülmür. Aqrar inkişaf dedikdə onun yaratdığı sosial təsirlər də eyni dərəcədə vacibdir. Yeni iş yerlərinin yaradılması, kəndlərdə infrastrukturun yaxşılaşdırılması, əmək qabiliyyətli gənclərin kənd təsərrüfatına marağının artırılması və ən əsası istehsalçı işçi qüvvəsinin kənddə qalması uzunmüddətli sosial sabitliyi təmin edən əsas amillərdir. Bununla yanaşı, iqlim dəyişiklikləri, qlobal bazar dalğalanmaları və enerji xərclərinin artması kimi beynəlxalq çağırışlar aqrar siyasətin çevikliyini və davamlı strategiyalarının mövcudluğunu zəruri edir. Məsələn, Afrika ölkələrində məhsul itkisi və quraqlıq hallarının artması dövlət müdaxiləsi və beynəlxalq dəstək olmadan aqrar sektorun dayanıqlığını pozur. Eyni zamanda, Avropa İttifaqında subsidiyalar və investisiya təşviqləri fermerlərin gəlirlərini stabiləşdirir və kənd təsərrüfatının modernləşməsinə xidmət edir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, aqrar inkişafın strateji davamlılığına konseptual yanaşmada bir çox ölkələrdə resursların qeyri-bərabər istifadəsi və planlı idarəetmənin olmaması kimi problemlərlə üzləşir. Bu, sosial-iqtisadi sahədə mənfi nəticələrə səbəb olur. Torpaq və su ehtiyatlarının səmərəsiz istifadəsi, texnologiya çatışmazlığı və maliyyə məhdudiyyətləri məhsuldarlığın azalmasına və kənd icmalarında sosial sabitliyin zəifləməsinə gətirib çıxarır. Bu problemlərin həllində xarici ölkələrin uğurlu aqrar strategiyalarından öyrənmək önəmlidir. Avropa və Asiya ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, texnologiyanın tətbiqi, subsidiya mexanizmləri və bazar infrastrukturunu məhsuldarlığı və sosial rifahı artırır. Bu təcrübələrin milli şəraitə uyğunlaşdırılması aqrar siyasətin səmərəliliyini yüksəldir.

A.F.Abbasov (2024) öz tədqiqatlarında göstərir ki, aqrar sahənin subsidiyalaşdırılması hər bir ölkənin təbii iqlim şəraitindən və təbii resurslarının kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı üçün əlverişliliyindən asılıdır. Belə ki, istehsal üçün əlverişsiz şəraitə malik ölkələrdə subsidiyanın məbləği daha yüksək olmalıdır [3, s. 132–133].

Kənd təsərrüfatında məhsuldarlıq və iqtisadi səmərəlilik: davamlı inkişaf perspektivi

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikası əlverişli iqlim şəraitinə malikdir, ölkə strateji baxımdan əlverişli mövqedə, şərqlə qərbin kəsişməsində yerləşir. Respublikamız, həmçinin aqrar sahəsinin inkişaf etdirilməsi üçün bütün imkanlara malikdir. Bu sahənin inkişafı ilə bağlı

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

ölkədə bir çox dövlət proqramları həyata keçirilib və keçirilməkdə davam edir [5]. Aqrar sahənin inkişafı kontekstində kənd təsərrüfatının məhsuldarlığı və iqtisadi səmərəliliyin təmin olunması məsələlərinin təhlili aqrar sahənin müxtəlif sektorlarının təkmilləşdirilməsində mühüm rola malik olmaqla tədqiqatımız nöqteyi-nəzərindən səmərəli töhfələr verə bilər.

Kənd təsərrüfatında məhsuldarlıq və iqtisadi səmərəlilik hər bir ölkənin aqrar sahəsinin davamlı inkişafında əsas göstəricilərdən biridir. Lakin vurğulamalıyıq ki, bu göstəricilər elə təkcə istehsalın həcmi ilə ölçülmür, həm də resurslardan səmərəli istifadə, gəlirlərin artırılması və sosial rifahın qorunması ilə sıx bağlıdır. Məhsuldarlıq və səmərəliliyə təsir edən amillər arasında daha əvvəl də qeyd etdiyimiz kimi resurs çatışmazlığı, maliyyə və investisiya imkanlarının məhdudluğu, texnologiyaların yetərsiz tətbiqi və bazar infrastrukturunun zəifliyi kimi ümumi çətinliklər ön plana çıxır. Bu problemlər nəticəsində həm iqtisadi göstəricilər azalır, həm də gəlir və məşğulluq sabitliyi pozula bilər. Həmçinin bu məsələlərin niyə problematik səviyyədə mühüm olduğunu əsaslandırmaq üçün kənd təsərrüfatında məhsuldarlıq və iqtisadi səmərəlilik institutlarının mahiyyətini açmaq vacibdir.

Kənd təsərrüfatında məhsuldarlıq torpaq, su, əmək və digər resurslardan əldə edilən məhsul həcmi ifadə edir. Məhsuldarlığın yüksək olması istehsalın səmərəliliyini artırır və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına şərait yaradır. Bu göstərici həm də fermerlərin gəlir səviyyəsini müəyyən edir və kənd icmalarında iqtisadi sabitliyi dəstəkləyir. Məhsuldarlığın artması resurslardan optimal istifadəni və israfın minimuma endirilməsini təmin edir. Eyni zamanda, uzunmüddətli perspektivdə aqrar sahənin dayanıqlı inkişafına, kənd yerlərində məşğulluğun qorunmasına və gənclərin kənd təsərrüfatına marağının artmasına xidmət edir.

İqtisadi səmərəlilik isə kənd təsərrüfatında resurslardan istifadə nəticəsində əldə edilən gəlirin xərclərə nisbətini göstərir. Yüksək iqtisadi səmərəlilik daha az resursla daha çox məhsul istehsal etmək və gəliri artırmaq deməkdir. Bu, yalnız fermerlər üçün deyil, həm də milli iqtisadiyyat üçün əhəmiyyətlidir, çünki aqrar sektorda rəqabət qabiliyyətini və dayanıqlılığını gücləndirir. İqtisadi səmərəlilik bazar imkanlarından maksimum yararlanmağa, investisiya cəlb etməyə və istehsal risklərini azaltmağa imkan verir. Uzunmüddətli dövrdə səmərəli iqtisadi fəaliyyət kənd icmalarının sosial rifahını yüksəldir və aqrar sahənin davamlı inkişafını təmin edir.

Beynəlxalq təcrübəyə də nəzər salsaq, aydın görünür ki, məhsuldarlıq və iqtisadi səmərəliliyin yüksəldilməsi üçün strateji planlama və resursların məqsədyönlü idarə olunması vacibdir. Yerli səviyyədə mövcud olaraq qalan bu problemlərin həlli üçün ilk növbədə resursların səmərəli istifadəsi, texnologiyaların geniş tətbiqi və planlı investisiya siyasəti vacibdir. Araşdırmalar göstərir ki, aqrar sahədə innovativ inkişafın iqtisadi və sosial səmərəliliyə təsiri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Müasir şəraitdə müxtəlif texnika və texnologiyaların istifadəsi, eləcə də innovativ tədbirlərin həyata keçirilməsi həm məhsuldarlığın artırılmasına, həm də əhəlinin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə şərait yaradır [10]. Dövlət dəstəyi və məqsədyönlü subsidiya mexanizmləri kiçik və orta fermerlərin imkanlarını gücləndirir, bazar infrastrukturunu isə məhsulların satış və gəlir əldə etməsini asanlaşdırır. Bundan əlavə, xarici ölkələrin uğurlu təcrübələrindən öyrənərək milli şəraitə uyğun strategiyalar tətbiq etmək aqrar sahədə həm məhsuldarlığı, həm də iqtisadi səmərəliliyi artırmaq üçün səmərəli vasitədir. Belə yanaşma həm iqtisadi, həm də sosial dayanıqlılığı təmin edir və aqrar sahənin davamlı inkişafına xidmət edir.

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

Cədvəl 2.

Aqrar sahənin davamlı inkişafında məhsuldarlıq və səmərəlilik göstəriciləri

Aspekt	Əhatə etdiyi sahələr	Əhəmiyyəti	Beynəlxalq səviyyədə tətbiq olunub, ölkəmizdə hələ tam olmayan yanaşmalar
Məhsuldarlıq	Torpaq, su, əmək, texnologiya, toxum keyfiyyəti	İstehsalın artırılması, ərzaq təhlükəsizliyi, kənd icmalarında sosial sabitlik	Yüksək məhsuldarlıq üçün tam avtomatlaşdırılmış aqrar texnologiyalar və sensorlarla torpaq monitorinqi
İqtisadi səmərəlilik	Resursların (torpaq, əmək, su, kapital) xərclərə nisbəti, gəlirlərin optimallaşdırılması	Daha az resursla daha çox məhsul, gəlirlərin artırılması, sektorun rəqabət qabiliyyəti	Avropada aqrar sahədə “smart farming” sistemləri və rəqəmsal bazar platformaları ilə resurs optimallaşdırılması
İnnovativ yanaşmalar	Yeni texnologiyalar, müasir suvarma sistemləri, məlumatlı idarəetmə	Məhsuldarlığın artırılması və xərclərin azaldılması	Daha qənaətcil üsullar ilə integrasiya olunmuş suvarma və enerji qənaəti sistemləri
Dövlət dəstəyi və siyasətlər	Subsidiyalar, maliyyə dəstəyi, bazar infrastrukturunu, strateji planlama	Kiçik və orta fermerlərin gücləndirilməsi, bazar risklərinin azaldılması	Avropa İttifaqında “Green Deal” və aqrar subsidiya proqramlarının şəffaf rəqəmsal monitorinqi və hədəflənmiş dəstəyi

Mənbə: Cədvəl müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Cədvəldən də göründüyü kimi, təqdim olunan məhsuldarlıq, iqtisadi səmərəlilik, innovativ yanaşmalar və dövlət dəstəyi kimi aspektlər kənd təsərrüfatında davamlı inkişafın əsas sütunlarını təşkil edir. Hər bir element resursların səmərəli istifadəsi, istehsalın artırılması və iqtisadi effektivliyin təmin olunması baxımından kritik əhəmiyyət kəsb edir. Eyni zamanda, beynəlxalq təcrübə göstərir ki, yüksək məhsuldarlıq və səmərəli iqtisadi fəaliyyət yalnız texnologiya və subsidiya mexanizmləri ilə deyil, həm də strateji planlama və bazar infrastrukturunun inkişafı ilə mümkündür.

Tədqiqatlarımıza əsasən bu sahədə iki əsas problem ön plana çıxır: birincisi, resurslardan istifadənin qeyri-bərabərliyi və bəzi hallarda səmərəsizliyi, ikincisi isə beynəlxalq təcrübədə tətbiq olunan innovativ və integrasiya olunmuş yanaşmaların milli kontekstdə hələ tam həyata keçirilməməsidir. Bu problemlər məhsuldarlıq və iqtisadi səmərəliliyin artırılması üçün mövcud potensialın tam istifadə olunmamasına səbəb olur ki, bu da, fikrimizcə, aqrar sahənin dayanıqlı inkişafını məhdudlaşdırır.

Beləliklə, düşünürük ki, cədvəldəki hər bir göstərici yalnız fərdi bir amil kimi deyil, bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə kənd təsərrüfatının davamlı inkişafına töhfə verən kompleks sistem kimi nəzərdən keçirilməlidir. Bu isə gələcək mərhələlərdə mövcud çatışmazlıqların aradan qaldırılması və beynəlxalq təcrübənin adaptasiyası baxımından araşdırmalar üçün önəmli istiqamət yaradır.

Aqrar sahədə əsas resursların səmərəli istifadəsi

Kənd təsərrüfatının davamlı inkişafı torpaq, su, əmək və kapital kimi əsas resursların səmərəli idarə edilməsindən birbaşa asılıdır. Bu resurslar aqrar istehsalın həcmi, məhsuldarlığı və

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

iqtisadi səmərəliliyi üçün əsas şərtləri təşkil edir. Təcrübə göstərir ki, resurslardan qeyri-optimal istifadə məhsuldarlığın azalmasına, xərclərin artmasına və kənd icmalarında sosial-iqtisadi stabilliyin zəifləməsinə səbəb olur. Torpaqların məhsuldarlığının bərpası, mühafizəsi və səmərəli istifadəsi, ekoloji cəhətdən təmiz və bol məhsul istehsalı isə milli iqtisadiyyatın prioritet və təxirəsalınmaz vəzifələrindəndir [11].

Azərbaycanda torpaq və su ehtiyatlarının istifadəsi ilə bağlı bəzi problemlər hələ də qalmaqdadır. Məsələn, suvarma sistemlərinin köhnə olması, torpağın təkrar-təkrar eyni üsulla işlənməsi məhsuldarlığın azalmasına gətirib çıxarır. Eyni zamanda, maliyyə və investisiya imkanlarının məhdudluğu aqrar sahənin inkişafını ləngidir.

Cədvəl 3.

Əsas istehsal resurslarından səmərəli istifadə: Azərbaycan və beynəlxalq təcrübə

Resurs	Azərbaycan (statistik vəziyyət)	Beynəlxalq səviyyə (statistik vəziyyət)	Əsas problem	Həll yolu kimi təklifimiz
Torpaq	Kənd təsərrüfatına yararlı torpaq sahəsi ~ 4,77 mln ha; əkin sahəsi ~ 2,0 mln ha; çoxillik əkmələr ~ 0,3 mln ha; adambaşına düşən əkin sahəsi ~ 20	Dünya üzrə kənd təsərrüfatı torpağı ~ 4,78 mlrd ha; adambaşına düşən əkin sahəsi ~ 0,20 ha	Torpaq resurslarının bərabərsiz istifadəsi və bəzi ərazilərdə məhsuldarlığın aşağı olması	Torpaq istifadəsinin zonalara görə planlaşdırılması, əkin dövriyyəsinin optimallaşdırılması və torpaq monitoring sistemlərinin tətbiqi
Su	Suvarılan torpaq sahəsi təqribən 70-73,0%; suvarma sistemləri əsasən köhnə	Qlobal əkin sahələrinin 40%-i suvarılır	Su itkisi, suvarma səmərəliliyinin aşağı olması və iqlim dəyişikliklərinin təsiri	Müasir suvarma texnologiyalarının tətbiqi, damcı və ağıllı suvarma sistemlərinin genişləndirilməsi, su resurslarının idarə olunması strategiyası
Əmək	Kənd təsərrüfatında məşğul əhəlinin payı yüksək; ixtisaslaşdırılmış işçi qüvvəsi məhdud	Dünyada aqrar sahədə məşğul əhəli təqribən 20–27%, inkişaf etmiş ölkələrdə 3-8%.	İşçi qüvvəsinin məhsuldarlığa yönəlməməsi, ixtisaslaşmanın aşağı olması	Əmək resurslarının ixtisaslaşması, texniki təlimlər və gənclərin kənd təsərrüfatına cəlb olunması üçün təşviq proqramları
Kapital	2024-də əsas kapitəla 21 435,1 mln manat, kənd təsərrüfatına 283.1 mln manat sərmayə ayrılıb; texnologiya yatırımları məhduddur	Qlobal səviyyədə investisiyalar texnologiya və məhsuldarlığı artırən layihələrə yönəlir	Kapital investisiyalarının səmərəsiz hədəflənməsi, texnoloji modernizasiya çatışmazlığı	Dövlət və özəl sektorun birgə investisiya proqramları, texnologiya transferi və innovativ layihələrə prioritet verilməsi

Mənbə: [12;13;14;15]

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, Niderland və İsrail kimi ölkələr torpaq və su resurslarını qabaqcıl texnologiyalar və məlumatlı idarəetmə vasitəsilə optimallaşdıraraq yüksək məhsuldarlıq əldə edir. ABŞ və Avropa ölkələrində isə kapital və əmək resurslarının planlı təşkili, eləcə də investisiyalara yönəlmiş dövlət dəstəyi aqrar sahənin iqtisadi səmərəliliyini artırır [12-15]. Azərbaycan iqtisadiyyatında əsas kapitala yönəlmiş sərmayələrin strukturu son illərdə dəyişkən olmuşdur.

Cədvəl 4.

Əsas kapitala yönəlmiş investisiyaların təhlili

İl	Cəmi, mln. manat	Sənaye	Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	Tikinti	Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	İnformasiya və rabitə	Digər sahələr
2020	17 226,1	9 065,3	520,6	3 178,5	2 092,6	185,5	2 183,6
2021	16 815,5	7 507,3	341,9	4 033,2	2 858,0	152,4	1 922,7
2022	17 878,2	7 172,1	408,0	3 523,7	4 617,4	400,0	1 757,0
2023	21 310,7	8 405,7	578,3	4 727,6	5 424,4	390,2	1 784,5
2024	21 435,1	7 577,3	283,1	5 353,6	5 780,4	630,4	1 810,3

Mənbə: https://www.stat.gov.az/source/agriculture/?utm_source=chatgpt.com

Cədvəldən görünür ki, kənd təsərrüfatına ayrılan sərmayələr əsas kapitalın ümumi həcminə nisbətən aşağı səviyyədədir (2024-cü ildə cəmi 283,1 mln manat). Bu göstərici resursların modern texnologiyalar və məhsuldarlığı artıran layihələrə yönləndirilməsinin vacibliyini ortaya qoyur. Digər sahələrə, xüsusilə tikinti və nəqliyyat sektoruna ayrılan investisiyalar isə infrastrukturun inkişafına töhfə verir, lakin kənd təsərrüfatı sahəsində texnoloji modernizasiya və məhsuldarlığın artırılması üçün əlavə dəstək tələb olunur.

Torpaq, su, əmək və kapital resurslarının səmərəli istifadəsi yalnız yerli istehsalın həcmi-ni artırmaqla məhdudlaşmır, eyni zamanda, kənd təsərrüfatının ekologiyaya təsirini minimuma endirir, maliyyə xərclərini optimallaşdırır və bazar imkanlarından effektiv istifadəni təmin edir. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, resursların qeyri-bərabər paylanması, texnologiya çatışmazlığı və investisiya məhdudiyyətləri məhsuldarlığın artım potensialını məhdudlaşdırır. Buna görə də, aqrar sahədə davamlı inkişaf üçün strateji yanaşma əsas resursların planlı istifadəsi, beynəlxalq təcrübənin adaptasiyası və dövlət-özəl sektor investisiyalarının koordinasiyasını tələb edir. Belə yanaşma kənd icmalarının sosial rifahını yüksəldir, iqtisadi sabitliyi təmin edir və kənd təsərrüfatının dayanıqlığını təmin edən uzunmüddətli mexanizmlər yaradır.

Aqrar sahənin davamlı inkişafında dövlət dəstəyi və subsidiyaların iqtisadi-sosial rolu

Ş.A. Yusfova öz tədqiqatında göstərir ki, aqrar sahədə kənd təsərrüfatı və aqrar sənaye sahələrində məhsul istehsalının inkişafı dövlət tənzimlənməsi vasitəsilə həyata keçirilir. Bu, dövlətin kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına, emalına və paylanmasına təsir göstərməsi, həmçinin aqrar-sənaye istehsalının maddi-texniki təminatını təşkil etməsi kimi başa düşülür.

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

Dövlət tənzimlənməsi, eyni zamanda sahibkarlıq təsərrüfatları və müəssisələrinin fəaliyyətinin normativ aktlarla tənzimlənməsi, dövlət hakimiyyəti orqanlarının mütəşəkkil fəaliyyəti və kənd təsərrüfatı orqanlarının səlahiyyətlərinə rəhbərlik etməklə həyata keçirilir. Beləliklə, aqrar sahədə davamlı inkişafın və məhsuldarlığın artırılmasının əsası məhz dövlət tənzimlənməsi və subsidiyaların səmərəli istifadəsi ilə bağlıdır [9, s. 87]. Dövlət dəstəyi və subsidiyalar, bu baxımdan kənd təsərrüfatının davamlı inkişafında mühüm rol oynayır, çünki onlar həm resursların səmərəli istifadəsini təşviq edir, həm də məhsuldarlıq və iqtisadi səmərəliliyi artırır. Azərbaycanda bu sahədə normativ hüquqi baza və dövlət proqramları fermerlərin və aqrar istehsalçıların fəaliyyətinə dəstək göstərir. Müxtəlif bitkiçilik və heyvandarlıq istehsalına ayrılan subsidiyalar, müasir texnologiyaların tətbiqi üçün verilən dövlət yardımları və suvarma infrastrukturunun modernləşdirilməsinə yönəlmiş dövlət layihələri bu sahədə praktik nümunələr kimi göstərilə bilər. Bu tədbirlər həm məhsuldarlığın yüksəldilməsinə, həm də kənd əhalisinin məşğulluğuna, regionlarda sosial rifahın artırılmasına xidmət edir.

E.Ə. Quliyevin tədqiqatına görə dövlət dəstəyi və subsidiyalar kənd təsərrüfatının davamlı inkişafında mühüm rol oynayır, çünki onlar həm resursların səmərəli istifadəsini təşviq edir, həm də məhsuldarlıq və iqtisadi səmərəliliyi artırır. Azərbaycanda bu sahədə normativ hüquqi baza və dövlət proqramları fermerlərin və aqrar istehsalçıların fəaliyyətinə dəstək göstərir. Müxtəlif bitkiçilik və heyvandarlıq istehsalına ayrılan subsidiyalar, müasir texnologiyaların tətbiqi üçün verilən dövlət yardımları və suvarma infrastrukturunun modernləşdirilməsinə yönəlmiş dövlət layihələri praktik nümunələr kimi göstərilə bilər. Bu tədbirlər həm məhsuldarlığın yüksəldilməsinə, həm də kənd əhalisinin məşğulluğuna və regionlarda sosial rifahın artırılmasına xidmət edir [7, s. 44- 45].

Aqrar sahənin davamlı inkişafında dövlət dəstəyi kənd təsərrüfatı istehsalçılarına maliyyə yardımı, texnologiya transferi və infrastruktur layihələrinə dəstək göstərməklə sektorun dayanıqlı inkişafını təmin edir. Məsələn, Azərbaycanda fermerlər üçün verilən subsidiyalar və güzəştli kreditlər yeni suvarma sistemlərinin qurulmasına və müasir əkin texnologiyalarının tətbiqinə imkan yaradır. Bu, həm məhsuldarlığın artmasına, həm də regionlarda məşğulluğun və sosial rifahın yüksəlməsinə töhfə verir.

Subsidiya isə müəyyən sahələrin inkişafını təşviq etmək üçün dövlət tərəfindən ayrılan maliyyə və ya qeyri-maddi dəstəyidir. Subsidiya iqtisadi və sosial baxımdan fermerlərin risklərini azaldır, məhsul istehsalını stimullaşdırır və ərzaq təhlükəsizliyinə töhfə verir. Məsələn, taxıl və tərəvəz istehsalında dövlət subsidiyaları kənd təsərrüfatı istehsalçılarının xərclərini azaldaraq daha dayanıqlı istehsal modellərinin qurulmasını təmin edir. Aqrar sahədə tətbiq edilən dəstək tədbirləri ilə bağlı yeni mexanizmin formalaşdırılması, bu sahədə hesabatlılığın, şəffaflığın və büdcə vəsaitlərindən səmərəli istifadənin təmin edilməsi, müraciətlərin sadələşdirilməsi və elektronlaşdırılması məqsədilə qanunvericilik aktlarına daxil olan bir çox normativ hüquqi aktlar da qəbul edilmiş və edilməkdədir ki, bunlar da aqrar sahənin digər sektorlarına da, sözsüz ki, müsbət qarşılıqlı təsir göstərir [2]. Lakin bütün bunlarla bərabər, fikrimizcə, mövcud sahədə tədqiq edilməli olan bir sıra problemlər mövcuddur. İlk növbədə, subsidiyaların məbləği və hədəflənməsi kifayət qədər səmərəli deyil. Beynəlxalq təcrübədə, məsələn, Fransa, Almaniya və ABŞ-da subsidiyalar yalnız xərcləri kompensasiya etmək üçün deyil, məhsuldarlığı artırı-

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

ran, innovasiyaya və texnologiyaya yönələn sistemlərlə verilir. Azərbaycanda isə çox vaxt subsidiyalar yalnız istehsal xərclərinin bir qismini ödəmək üçün ayrılır və nəticədə texnologiya modernizasiyası və uzunmüddətli səmərəlilik zəif qalır.

Araşdırmalarımız nəticəsində meydana çıxan digər bir problemli məsələ isə qanunvericilik və dövlət siyasətinin beynəlxalq standartlarla uyğunlaşdırılmamasıdır. Qlobal praktikada subsidiyalar iqlimə uyğun adaptasiya, suvarma səmərəliliyi, risklərin idarə olunması və məhsuldarlığın artımı kimi bir neçə strateji meyar əsasında paylanır. Azərbaycanda isə hüquqi baza hələ bu istiqamətlərdə tam formalaşmayıb və qanunlar, normativ aktlar innovasiya, texnologiya transferi və davamlı inkişaf prinsipləri ilə kifayət qədər əlaqələndirilmir. Bu isə fermerlərin texnologiyaya investisiya etməyi stimullaşdırmır və uzunmüddətli perspektivdə məhsuldarlıq artımını məhdudlaşdırır.

Qeyd olunan problemləri aradan qaldırmaq üçün tərəfimizdən bir sıra həll yolları təklif edilir: subsidiyaların məhsuldarlıq, texnologiya istifadəsi və dayanıqlı inkişaf meyarları əsasında hədəflənməsi, beynəlxalq təcrübədən yararlanaraq prioritet sahələrin strateji planlaşdırılması, dövlət siyasətində qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi və beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması. Buraya kənd təsərrüfatı məhsullarının səmərəli istehsalı üçün normativ-texniki standartların, texnologiya transferi mexanizmlərinin və risklərin idarə olunması sistemlərinin tətbiqi də daxildir. Bundan əlavə, dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının genişləndirilməsi, innovativ layihələr və yeni texnologiyaların tətbiqi üçün təşviq mexanizmlərinin yaradılması, həmçinin beynəlxalq təcrübənin adaptasiyası: subsidiyaların yalnız maliyyə dəstəyi kimi deyil, həm də uzunmüddətli strateji və texnoloji planlaşdırma vasitəsi kimi istifadə edilməsi də təkliflərimiz sırasında çıxış edir.

Beləliklə, dövlət dəstəyi və subsidiyalar yalnız maliyyə yardımı deyil, resurslardan səmərəli istifadə və iqtisadi səmərəliliyin artırılması baxımından strateji alət kimi istifadə olunmalıdır. Bu yanaşma həm yerli, həm də qlobal səviyyədə aqrar sahənin dayanıqlı inkişafına, məhsuldarlığın artırılmasına və sosial rifahın yüksəlməsinə töhfə verəcəkdir.

Y E K U N

Aparılmış təhlillər göstərir ki, Azərbaycanın aqrar sahəsi son illərdə davamlı artım nümayiş etdirməsinə baxmayaraq, resurslardan səmərəli istifadə, məhsuldarlıq və iqtisadi səmərəlilik sahəsində hələ də qeyri-bərabərlik mövcuddur. Torpaq, su, əmək və kapital resurslarının optimal idarə olunması, investisiyaların təşkili və dövlət dəstəyinin səmərəliliyi kənd təsərrüfatı sektorun inkişafında həmişəki kimi indi də həlledici rol oynayır. Dövlət subsidiyaları və maliyyə dəstəyi fermerlərin xərclərini azaltmaqla yanaşı, texnologiya tətbiqi və məhsuldarlığın artırılmasına stimül verir. Lakin beynəlxalq təcrübədə olduğu kimi strateji və hədəflənmiş yanaşma Azərbaycanda hələ tam tətbiq olunmayıb. Beynəlxalq müqayisələr göstərir ki, inkişaf etmiş ölkələrdə aqrar sahənin davamlılığı yalnız maliyyə dəstəyi ilə deyil, innovativ texnologiyaların tətbiqi, bazar infrastrukturalarının gücləndirilməsi və qanunvericilik sisteminin məhsuldarlığı təşviq edən mexanizmlərlə təmin olunur.

Problemlərin həlli istiqamətində müasir texnologiyaların tətbiqi, suvarma və logistika in-

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

frastrukturunun təkmilləşdirilməsi, subsidiyaların məhsuldarlığa və strateji məqsədlərə yönəldilməsi vacibdir. Eyni zamanda, qanunvericilik bazasının beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, dövlət siyasətinin uzunmüddətli planlaşdırmaya əsaslanması və bazar şəbəkələrinin genişləndirilməsi aqrar sahədə rəqabət qabiliyyətini artıracaq. Beləliklə, iqtisadi amillərin qarşılıqlı təsir mexanizmlərinin gücləndirilməsi, resursların səmərəli istifadəsi və dövlət dəstəyinin optimallaşdırılması Azərbaycanın aqrar sahəsinin dayanıqlı inkişafı və milli ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Tədqiqatımızın nəticələrinə əsasən vurğulaya bilərik ki, Azərbaycanın aqrar sahəsinin dayanıqlı inkişafı təkcə resursların idarə edilməsindən deyil, həm də iqtisadi, institusional və sosial mexanizmlərin qarşılıqlı əlaqəsindən asılıdır. Aqrar sahənin səmərəli fəaliyyətinə dövlət dəstəyi, subsidiyalar, kredit və investisiya imkanlarının genişləndirilməsi, eləcə də bazar şəbəkələrinin gücləndirilməsi mühüm töhfə verir. Eyni zamanda, texnoloji modernləşmə, müasir suvarma sistemlərinin tətbiqi və fermerlərin bilik səviyyəsinin artırılması məhsuldarlığın yüksəldilməsinə, xərclərin optimallaşdırılmasına və subsektorlar arasında balansın qorunmasına imkan yaradır. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, inkişaf etmiş ölkələrdə aqrar sahə yalnız maliyyə dəstəyi ilə deyil, həm də strateji planlaşdırma, uzunmüddətli investisiyalar və texnologiyanın məqsədyönlü tətbiqi ilə dayanıqlı nəticələr əldə edir. Azərbaycanda isə bu yanaşmanın tam tətbiqi hələ inkişaf mərhələsindədir və qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi, subsidiyaların məhsuldarlığa yönəldilməsi və dövlət siyasətinin çevikliyinin artırılması vacibdir. Beləliklə, aqrar sahənin inkişafında iqtisadi amillərin qarşılıqlı təsir mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi yalnız subsektorların səmərəliliyini artırmır, həm də milli ərzaq təhlükəsizliyini təmin edir, kənd təsərrüfatında yeni iş imkanları yaradır və iqtisadi sabitliyin gücləndirilməsinə xidmət edir. Uzunmüddətli perspektivdə bu yanaşma Azərbaycanın kənd təsərrüfatında məhsuldarlığın davamlı yüksəlməsini təmin edəcək və qlobal təcrübəyə uyğun dayanıqlı inkişaf modelinin formalaşmasına zəmin yaradacaqdır.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir. https://azertag.az/store/files/Strateji_yol_xeritesi/strateji_yol_xeritesi_kend_teserrufati_mehsullarinin_istehsalina_ve_emalina_dair.pdf
2. Aqrar sahədə yeni subsidiya mexanizminin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 27 iyun tarixli 759 nömrəli Fərmanı. <https://e-qanun.az/framework/42750>
3. Abbasov A.F. İqtisadi inkişafın müasir meyilləri: global çağırışlar, təhdidlər və perspektivlər, Monoqrafiya, Bakı, - "Müəllim" nəşriyyatı, 2024. 576 s.
4. Ataşov B.X. Aqrar sahədə struktur və səmərəlilik problemləri (nəzəriyyə və praktika). Bakı, 2017, "Kooperasiya" nəşriyyatı, 536 s.
5. Kənd təsərrüfatına dövlət dəstəyinin və aqrar sahədə lizinq fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı 19 dekabr 2018-ci il № 413. <https://e-qanun.az/framework/41022>

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDIT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

6. Qafarov N.C. Aqrar istehlak bazarının formalaşması və inkişafının iqtisadi problemləri. Monoqrafiya, Bakı -“Kooperasiya” nəşriyyatı, – 2023. 320 s.

7. Quliyev E.Ə. Kənd təsərrüfatı subsidiyaları mexanizmində əkin əmsallarının müəyyən edilməsinə metodiki yanaşmalar. İqtisadi Artım və İctimai Rifah Cild. 3 No 3 (2025) (s 43-57). <https://egswjournal.az/index.php/egsw/en/article/view/41/23>.

8. Quliyev E.Ə. Azərbaycanca “yaşıl” kənd təsərrüfatına keçidin sürətləndirilməsi imkanları Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı. Elmi-praktik jurnal. Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi. № 1 (45) Bakı - 2024. (s. 90-105). <https://atm.gov.az/pdf/magazine/jurnal-n1-cop29-2024440.pdf>

9. Yusufova Ş.A. Aqrar sahibkarlığın inkişafına dövlət dəstəyi və maliyyələşdirmə mexanizmi. Dərs vəsaiti, Bakı,- “Kooperasiya” nəşriyyatı, 2023. 264 s.

10. A.A.Gurbanov, S.S Babishov, From data to markets: how ai transforms export capacity and strategic decision-making of smes. Deutsche internationale Zeitschrift für zeitgenössische Wissenschaft №118 2025-38-41. <https://zenodo.org/records/18003598>

11. Gurbanov, A. A. (2025). Innovative Development of the Agricultural Sector. Audit: Journal of Development Prospects of Market Economy, 1(47), 67–77.

12. Gurbanov, A. A., & Babishov, S. (2025). Evolving digital networks for export growth in Azerbaijan: An integrated model for agrarian SMEs. German International Journal of Modern Science, 110(August), 8–13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1690095>

13. Aqil Abid oglu Qurbanov, Eldar Ali oglu Guliyev (2025). "The Interconnection of Innovation and Specialization in the Development of Azerbaijan's Agrarian Sector and Development Perspectives." German International Journal of Modern Science, No. 99, 20-25. <https://zenodo.org/records/14982087>

14. Gurbanov A.A., Eyvazov S.Yu. (2025). "Evolution of marketing networks in e-commerce: from theory to a sustainable development model." German International Journal of Modern Science, No. 108, 10-15. <https://zenodo.org/records/16086234>

15. Gurbanov Agil Abid. (2024). “The impact of economic development on climate change: A deep dive“. German International Journal of Modern Science/Deutsche Internationale Zeitschrift für Zeitgenössische Wissenschaft №88. p.22-25. <https://zenodo.org/records/13785740>
<https://www.calameo.com/read/006382151e0084cb5d501>

16. Sanan Babishov, Agil Abid Gurbanov. Non-Tariff Barriers and Export Challenges: A Diagnostic Framework for SMEs. 5th International Congress on Scientific Advances.2025,p.250-262. https://www.iconsad.org/_files/ugd/1dd905_fa96e4d0c79f4ba09aa1c162ccd81900.pdf

17. R Imamguluyev, A Gurbanov, A Jabbarov, S Hasanova, G Rasulova, ... Fuzzy Logic for Yield Prediction: Enhancing Decision-Making in Agricultural Economics. AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics DOI 10.7160/aol.2025.170303 No 3/2025, September pp. 27-36

18. Gurbanov, A., Guliyev, E., Mammadli, K. (2026). Application of Digital Technologies in Azerbaijan’s Agriculture and Prospects of its Impact on Sustainable Development. In: Mammadov, F.S., Kacprzyk, J., Pedrycz, W., Abbasov, A. (eds) 2nd International Conference on Smart Environment and Green Technologies—ICSEGT2025. ICSEGT 2025. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 1817. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-032-16883-2_9

*Ali Akbar Gojayev,
Ph.D. Student,
Baku Engineering University,
E-mail: aqocayev1@beu.edu.az
© A.A.Gojayev, 2026*

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR: EFFICIENT RESOURCE USE AND ECONOMIC EFFICIENCY

A B S T R A C T

The purpose of the research is to identify the main economic and institutional factors influencing sustainable development in the agricultural sector. Within the framework of the study, opportunities for improving resource efficiency, productivity, and economic effectiveness are analyzed. Additionally, the study explores directions for implementing effective management and government support mechanisms based on international experience.

The methodology of the research is based on a combination of theoretical and empirical approaches. Methods include literature review, comparative evaluation of statistical data, and analysis of international experience. A systematic analysis of agricultural development indicators was conducted, identifying existing problems and their potential solutions.

The practical importance of the research lies in the formulation of proposals for efficient resource use and productivity enhancement in agriculture. The results can be applied to improve agricultural policy, enhance the effectiveness of government support mechanisms, and guide decision-making. Furthermore, the findings contribute to increasing the economic efficiency of farm enterprises and agribusinesses.

The results of the research - the study indicates that sustainable development of the agricultural sector is directly linked to efficient resource management, adoption of innovative technologies, and effectiveness of government support mechanisms. Unequal resource use and low levels of innovation limit productivity growth and economic efficiency. Simultaneously, adapting international best practices to national conditions is crucial for enhancing competitiveness in the agricultural sector and strengthening food security.

The originality and scientific novelty of the research - the originality lies in the comprehensive analysis of the economic, social, and institutional factors influencing sustainable development in agriculture. Assessing resource efficiency, government support mechanisms, and innovative approaches as an integrated system represents scientific novelty. The proposed approaches for adapting international experience to national conditions provide new scientific insights for improving agricultural policy.

Keywords: agriculture, sustainability, productivity, efficiency, subsidies, resources, agricultural policy, food security.

AUDİT 2026, 2 (52), səh. 118-131.

AUDİT 2026, 2 (52), pp. 118-131.

АУДИТ 2026, 2 (52), стр. 118-131.

Годжаев Али Акбер оглы,
докторант,
Бакинский Инженерный Университет,
E-mail: aqocayev1@beu.edu.az
© Годжаев А.А., 2026

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ АГРАРНОГО СЕКТОРА: ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РЕСУРСОВ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования - определение основных экономических и институциональных факторов, влияющих на устойчивое развитие аграрного сектора. В рамках исследования анализируются возможности повышения эффективности использования ресурсов, продуктивности и экономической результативности, а также направления внедрения эффективных механизмов государственного управления и поддержки на основе международного опыта.

Методология исследования основана на сочетании теоретических и эмпирических подходов. Используются методы анализа научной литературы, сравнительной оценки статистических данных и изучения международного опыта. Проведен системный анализ показателей развития аграрного сектора, выявлены существующие проблемы и направления их решения.

Практическая значимость исследования выражается в формировании предложений по эффективному использованию ресурсов и повышению продуктивности в аграрном секторе. Результаты исследования могут быть использованы для совершенствования аграрной политики, повышения эффективности государственных механизмов поддержки и принятия управленческих решений. Также полученные выводы способствуют увеличению экономической эффективности деятельности фермерских хозяйств и аграрных предприятий.

Результаты исследования - исследование показывает, что устойчивое развитие аграрного сектора напрямую связано с эффективным управлением ресурсами, внедрением инновационных технологий и эффективностью механизмов государственной поддержки. Выявлено, что неравномерное использование ресурсов и низкий уровень инноваций ограничивают рост продуктивности и экономической эффективности. Одновременно адаптация международного опыта к национальным условиям имеет важное значение для повышения конкурентоспособности аграрного сектора и укрепления продовольственной безопасности.

Оригинальность и научная новизна исследования - научная новизна исследования заключается в комплексном анализе взаимосвязанных экономических, социальных и институциональных факторов устойчивого развития аграрного сектора. Оценка эффективного использования ресурсов, механизмов государственной поддержки и инновационных подходов как единой системы представляет собой научную новизну. Предложенные подходы по адаптации международного опыта к национальным условиям формируют новые научные результаты для совершенствования аграрной политики.

Ключевые слова: аграрный сектор, устойчивость, продуктивность, эффективность, субсидии, ресурсы, аграрная политика, продовольственная безопасность.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
04.03.2026
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
14.04.2026
Çapa qəbul olunmuşdur: 18.05.2026

Дата поступления статьи в
редакцию: 04.03.2026
Отправлено на повторную
обработку: 14.04.2026
Принято к печати: 18.05.2026

The date of the admission of the article
to the editorial office: 04.03.2026
Send for reprocessing: 14.04.2026
Accepted for publication: 18.05.2026